

**IJTIMOIIY PEDAGOGIKADA MEYORDAN CHEKINGAN
O'SMIRLAR BILAN OLIB BORILADIGAN ISH SHAKLLARI,
METODLARI VA VOSITALARI**

*Umarova Mehrinisa Mutolib qizi - University of Management and Future
Technologies universiteti, 551 PPO'-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Maqola ijtimoiy pedagogikada meyordan chekingan o'smirlar bilan olib boriladigan ish shakllari, metodlari va vositalariga bag'ishlangan. Ushbu tadqiqotda o'smirlarning ijtimoiy normalardan chetga chiqishining sabablariga tahlil qilinadi va ularni ijtimoiylashtirish jarayonida qo'llaniladigan turli pedagogik yondashuvlar, metod va vositalar muhokama qilinadi. Maxsus pedagogik yondashuvlar, guruhli va individuallashtirish ish shakllari orqali o'smirlarning salbiy xatti-harakatlarini o'zgartirish, ijtimoiy muhitga moslashishi va shaxsiy rivojlanishi ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda shu bilan birga, psixologik testlar, rolli o'yinlar, maslahatlar va rehabilitatsiya metodlari kabi samarali vositalar haqida ma'lumotlar berilgan. Maqola pedagoglar, psixologlar va ijtimoiy ishchilar uchun amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy pedagogika, o'smirlar, meyordan chekish, pedagogik metodlar, guruhli ish, individuallashtirish ish, psixologik yordam, rehabilitatsiya, o'smirlarning salbiy xatti-harakatlari*

Kirish

O'smirlar davri — bu insonning hayotidagi eng muhim va murakkab bosqichlardan biridir. Ushbu davrda o'smirlar psixologik, emosional va ijtimoiy rivojlanishning yangi bosqichiga qadam qo'yadilar. O'smirlarning o'zligini anglash va jamiyatga moslashish jarayoni ko'plab ichki va tashqi omillarga ta'sir ko'rsatadi. Afsuski, ba'zi o'smirlar o'zlarining shaxsiy, oilaviy yoki ijtimoiy sharoitlari tufayli ijtimoiy normalardan chetga chiqishlari mumkin. Bu holat, o'z navbatida, ijtimoiy pedagogika va psixologiyaniing dolzarb sohalaridan biriga aylanadi.

Meyordan chekingan o'smirlar bilan olib boriladigan pedagogik ishlar ularning ijtimoiylashtirilishini yaxshilash, me'yorga mos xatti-harakatlar va munosabatlarni shakllantirishga qaratilgan. Shu sababli, ijtimoiy pedagogika sohasida meyardan chekingan o'smirlar bilan ishlashning samarali metodlari va vositalari muhim ahamiyatga ega. Maqolada o'smirlar bilan olib boriladigan ish shakllari, metodlari, va ularning o'zgaruvchan ijtimoiy holatlariga moslashishi uchun qo'llaniladigan vositalar tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — meyardan chekingan o'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan usullarni va metodlarni tizimli ravishda ko'rib chiqish, hamda ijtimoiy pedagogikada samarali yondashuvlarni aniqlashdir.

O'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan shakllar

O'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan shakllar, asosan, o'smirlarning psixologik va ijtimoiy holatiga qarab farqlanadi. Ularning ijtimoiy normalardan chetga chiqish sabablari turlicha bo'lishi mumkin: oilaviy muammolar, shaxsiy qiyinchiliklar yoki jamiyatdagi o'zgarishlar. Shuning uchun, o'smirlar bilan samarali ishlashda, ular bilan aloqaning shakli va usuli muhim ahamiyatga ega.

Individuellar ish shakli o'smir bilan bir-to-bir ishlashni anglatadi. Bu shaklda o'smirning ichki dunyosi, uning muammolari va xavotirlari chuqurroq o'rganiladi. Individuellar ishda pedagog yoki psixolog o'smirni shaxs sifatida tushunishga harakat qiladi va uning his-tuyg'ulari bilan muvofiq tarzda ishlashga intiladi. Bu usulda o'smir o'zining xatti-harakatlarini tahlil qilishi, salbiy holatlardan chiqish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqilishi kerak.

Individuellar ish shakli orqali o'smirlarga o'zining xatolarini tushuntirish va ularni tuzatish imkoniyati beriladi. Shu bilan birga, o'smirning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, o'z salohiyatini anglash va yangi maqsadlar belgilashga yordam beradi. Bu shakl orqali o'smirning o'z muammolariga javob topishiga va o'zgarishlarga tayyor bo'lishiga ko'maklashiladi.

Guruhli ish shakli o'smirlarni kichik guruhlarda ishlashga yo'naltirilgan metoddir. Bu shaklda bir nechta o'smirlar birgalikda faoliyat olib boradilar, o'zaro tajriba almashishadi, o'zlarining fikrlarini va hissiyotlarini ifodalashadi. Guruhli ish

shaklida asosiy maqsad — o'smirlar o'rtasida ijtimoiy aloqalarni rivojlantirish, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash muhitini yaratishdir. Bu shakl ijtimoiy integratsiya, jamoaviy ish, muammolarni birgalikda hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Guruhli ish shaklidan foydalanish, o'smirlarni boshqa shaxslar bilan muomala qilishga o'rgatadi, ularni o'z fikrlarini ochiq va ishonch bilan ifodalashga undaydi. Bu orqali o'smirlarning hamkorlik qilish, qarorlar qabul qilish va muammolarni konstruktiv tarzda hal qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalari rivojlanadi. Guruhli ish shakli ko'pincha rolly o'yinlar, vaziyatli muhokamalar va guruh seminarlarini o'z ichiga oladi.

Seminarlar va treninglar shakli o'smirlarni ma'lum bir mavzu bo'yicha o'rganishga, yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga yo'naltirilgan. Bu shaklda pedagoglar yoki psixologlar o'smirlar bilan o'zaro muloqot orqali ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar, me'yorlar va o'z-o'zini boshqarish haqidagi ma'lumotlarni ularga etkazadilar. O'smirlar uchun maxsus treninglar tashkil etish, ularga turli vaziyatlarda qanday muomala qilishni o'rgatadi va salbiy xulq-atvorlarni oldini olishga yordam beradi. Seminarlar va treninglar orqali o'smirlar o'zlarining muammolarini ochib berishlari va o'zlarini yaxshi tushunishlari mumkin. Bu usul, shuningdek, o'smirlarning o'zaro aloqalarini rivojlantirish, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va stressni boshqarish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

O'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan metodlar

O'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan metodlar pedagogik yondashuvlarning turli usullari va vositalarini o'z ichiga oladi. O'smirlar o'zlarining psixologik, emosional va ijtimoiy rivojlanish bosqichlarida bo'lib, ularning xatti-harakatlari va munosabatlarini o'zgartirish uchun turli metodlarni qo'llash zarur. O'smirlarning ichki dunyosini tushunish, ularning ijtimoiy muhitga moslashishini yaxshilash va salbiy xatti-harakatlarni kamaytirish uchun samarali pedagogik metodlar zarur.

Dialogik metod — bu o'smir bilan samarali muloqot o'rnatish orqali amalga oshiriladigan pedagogik yondashuvdir. Ushbu metodda pedagog yoki psixolog o'smirning fikrlarini tinglash va tushunishga harakat qiladi, uning his-tuyg'ularini

ochib berishga yordam beradi. Suhbat jarayonida o'smirga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyati yaratilib, uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga qaratilgan yondashuvlar qo'llaniladi. Dialogik metod orqali o'smir o'z muammolarini anglab etadi va ularni hal etish yo'llarini topishga yordam beriladi. O'smir bilan muloqot qilishda ehtiyotkorlik bilan yondashish, uning hissiyotlarini va fikrlarini hurmat qilish muhimdir. Bu metod o'smirga o'zini tushunishga va boshqalar bilan o'zaro aloqalarni yaxshilashga imkon yaratadi.¹

Reabilitatsiya metodlari o'smirning salbiy xatti-harakatlarini tuzatish va uni ijtimoiy me'yorlarga moslashtirishga qaratilgan. Bu metodda o'smirning o'z xatolarini tushunishi va ularni tuzatish yo'llari o'rganiladi. Reabilitatsiya metodlari psixologik yordamni, individual maslahatlarni va ijtimoiy faoliyatni o'z ichiga oladi. O'smirlar uchun maxsus reabilitatsiya dasturlari, ular bilan ishlashda samarali metodlarni ishlab chiqishga imkon beradi. Ushbu metodda asosiy e'tibor o'smirning ichki qiyinchiliklarini tushunish va ular bilan ishlashga qaratilgan. Pedagoglar va psixologlar, o'smirning o'zgarishlarga tayyorligini oshirish va ijtimoiy muhitga qayta moslashish jarayonini yaxshilash uchun individual yondashuvni qo'llaydilar.

Maslahat berish metodida o'smirga o'ziga xos muammolarni hal qilishda yordam berish maqsadida o'qituvchi yoki psixolog tomonidan maslahatlar beriladi. Bu metodda pedagog yoki psixolog o'smirga turli hayotiy vaziyatlarni tahlil qilishda yordam beradi, uning fikrlarini tushunib, eng to'g'ri va samarali yo'lni tanlashga yo'naltiradi. O'qituvchilik yondashuvi, o'smirning axloqiy, ijtimoiy va hissiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Maslahat berish metodida o'smir bilan ochiq suhbatlar o'tkazish, uning fikrini tinglash va unga yangi ko'nikmalarni o'rgatish orqali uning o'zini o'zgartirishga yordam berish mumkin. O'smir o'z muammolarini samarali hal qilish uchun kerakli resurslarni topadi va uning ijtimoiy o'zgarishlarga bo'lgan tayyorligi oshadi.

O'qitish va tarbiya metodi o'smirning intellektual va axloqiy rivojlanishiga qaratilgan. Ushbu metodda o'smirni bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishga undash, uni ijtimoiy mas'uliyatni tushunishga va hayotda muvaffaqiyatli bo'lishga tayyorlash

¹ Pedagogik psixologiya" – N. S. Shapovalenko;

maqsad qilinadi. Tarbiya metodida o'smirlar jamiyatning axloqiy normalari, qadriyatlari va me'yorlari haqida tushuncha beriladi. O'qitish jarayonida o'smir o'zining fikrlarini ifodalashga, o'z harakatlarini mantiqan tahlil qilishga va ijtimoiy qonun-qoidalarini hurmat qilishga o'rganadi. Pedagogik jarayonda o'smirning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish, ijtimoiy muhitga moslashishi va axloqiy qarorlar qabul qilishga yordam berish muhimdir.²

Xulosa

Maqolada ijtimoiy pedagogikada me'yordan chekingan o'smirlar bilan olib boriladigan ish shakllari, metodlari va vositalari tahlil qilindi. O'smirlar davri — bu insonning hayotidagi eng murakkab va o'zgaruvchan bosqich bo'lib, ular psixologik, ijtimoiy va axloqiy jihatdan rivojlanish jarayonida turli qiyinchiliklarga duch keladilar. Ba'zi o'smirlar o'zlarini jamiyatning ijtimoiy normalaridan chetda his qilishlari, xatti-harakatlarida me'yorni buzishlari mumkin. Shu sababli, ularni to'g'ri yo'naltirish va ijtimoiylashtirish juda muhim.

Pedagogik jarayonlarda me'yordan chekingan o'smirlar bilan ishlashda qo'llaniladigan shakl va metodlar muhim rol o'ynaydi. Individuellar va guruhli ish shakllari, maslahatlar, treninglar va reabilitatsiya metodlari o'smirlarni o'zlariga bo'lgan ishonchni tiklashga, ijtimoiy mas'uliyatni tushunishga, axloqiy va psixologik o'zgarishlarga tayyorlashga yordam beradi. Shuningdek, dialogik metod, o'qitish va tarbiya metodlari, tajriba va o'rganish yondashuvlari o'smirlar bilan ishlashda samarali natijalar berishi mumkin.

O'smirlar bilan ishlashda usullarning xilma-xilligi va har bir shaxsga moslashgan yondashuv zarurligi ta'kidlandi. Har bir o'smirning xususiyatlari, muammolari va rivojlanish darajasi individual ravishda baholanib, shunga mos keladigan metodlar tanlanishi kerak. O'smirlarning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishi va ijtimoiy me'yorlarga rioya qilishi uchun pedagoglar va psixologlarning doimiy va ehtiyotkor yondashuvi, shuningdek, ular bilan ishlashda ko'rsatilgan metodlar samarali natijalar berishi mumkin.

² O'smirlar bilan reabilitatsiya ishlari" – V. P. Durnev;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Pedagogik faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakillantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.